

**Prof. dr hab. Krystyna Kotełko
(1920-2003)**

Prof. dr hab. Krystyna Kotełko urodziła w Grodzisku Mazowieckim w 1920 r. Ukończyła Gimnazjum im. Marii Konopnickiej, uzyskując w 1938 r. świadectwo dojrzałości. W tym samym roku rozpoczęła studia na Uniwersytecie Warszawskim na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym. Studia te przerwał wybuch II Wojny Światowej. Podczas wojny pracowała jako laborantka w Miejskim Zakładzie Higieny w Warszawie, gdzie pod kierunkiem prof. Aleksandra Ławrynowicza w praktyce laboratoryjnej poznawała mikrobiologię. Brała udział w ruchu oporu, najpierw w Szarych Szeregach, a następnie w Sanitariacie Warszawskiego Kedywu, podczas Powstania Warszawskiego - na Woli. Po upadku powstania prowadziła laboratorium szpitalne.

W kwietniu 1945 r. przyjechała do Łodzi, rozpoczynając drugi rok studiów na powstającym Uniwersytecie Łódzkim. Tytuł magistra filozofii w zakresie mikrobiologii uzyskała w 1947 r. Po studiach podjęła pracę w Państwowym Zakładzie Higieny w Łodzi, gdzie kierowała Pracownią Zakażeń Jelitowych. Stopień naukowy doktora filozofii uzyskała w 1951 r. Na podstawie rozprawy pt. „Klasyfikacja serologiczna paciorkowców hemolizujących wyhodowanych z przypadków płonicy”. W 1952 r. rozpoczęła pracę w Uniwersytecie Łódzkim w ówczesnym Zakładzie Bakteriologii (późniejszym Instytucie Mikrobiologii), kierowanym przez prof. dr hab. Bernarda Zabłockiego. Stopień naukowy doktora habilitowanego uzyskała w UŁ w 1961 r. na podstawie rozprawy pt. „Chemiczne podstawy swoistości serologicznej antygenów O rodzaju *Salmonella*”. W 1969 r. nadano Jej tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1976 r. - profesora zwyczajnego.

W pierwszych latach swojej pracy w Zakładzie Bakteriologii UŁ uczestniczyła w badaniach naukowych paciorkowców, gronkowców i pałeczek czerwonej prowadzonych pod kierunkiem prof. B. Zabłockiego. Później skoncentrowała swoją uwagę na budowie i funkcji wybranych antygenów powierzchniowych bakterii. Podjęła też badania bakteryjnych form L *Proteus*.

Największym osiągnięciem naukowym Zmarłej było stworzenie szkoły naukowej immunochemii antygenów bakterii. Wykorzystując swoje doświadczenia ze staży naukowych w Instytucie Pasteura w Paryżu i Instytucie Immunobiologii Maxa Plancka we Freiburgu (RFN) zapoczątkowała badania struktury chemicznej i swoistości serologicznej lipopolisacharydu (LPS) i jego biologicznego znaczenia jako endotoksyny u bakterii z rodzaju *Proteus*. Tym badaniom poświęciła prawie całe życie naukowe, przyczyniając się do poznania podstaw molekularnych klasyfikacji serologicznej tych drobnoustrojów. Osiągnięcia Profesor Krystyny Kotełko w tym zakresie miały także szersze znaczenie, bowiem wraz ze współpracownikami wykazała po raz pierwszy obecność kwasów uronowych i aminokwasów w LPS *Proteus*, a także innych składników dotychczas nie wykrywanych w tym antygenie powierzchniowym bakterii. Zapoczątkowała też badania struktury chemicznej i identyfikacji epitopów (determinant antygenowych) nadających swoistość serologiczną antygenom O pałeczek *Proteus*. Cennym osiągnięciem zespołu, którym kierowała było też otrzymanie mutantów szorstkich (R); analiza LPS tych form pozwoliła bowiem poznać dwie pozostałe,

obok antygeny O, części LPS - region rdzeniowy i lipid A - tzw. centrum biologiczne endotoksyny. W zakresie badań immuno-chemicznych i serologicznych współpracowała z wymienionymi wyżej ośrodkami zagranicznymi oraz z Instytutem Badawczym Borstel w Niemczech, Instytutem Higieny Roberta Kocha w Wernigerode (Niemcy) i Instytutem Chemii Organicznej Rosyjskiej Akademii Nauk w Moskwie. Znalazła uznanie w Polsce i za granicą, czego dowodem było wielokrotne powierzanie Jej prowadzenia sesji naukowych na konferencjach krajowych i zagranicznych.

W 1961 prof. K. Kotełko zorganizowała od podstaw Zakład Mikrobiologii Ogólnej, którym kierowała bez przerwy do przejścia na emeryturę w roku 1991. Z czasem rozszerzyła jego profil badawczy o badania czynników **chorobotwórczości** bakterii z rodzaju *Proteus*. W latach 1977-1984 i 1988-1991 była dyrektorem Instytutu Mikrobiologii. Bogaty i różnorodny dorobek naukowy Zmarłej obejmuje autorstwo lub współautorstwo dwóch monografii na temat pałeczek *Proteus*, 65 prac doświadczalnych, 10 artykułów przeglądowych oraz kilkudziesięciu komunikatów na zjazdach, konferencjach i sympozjach naukowych. Była też współautorką trzech cenionych książek - skryptu „Ćwiczenia z mikrobiologii¹” oraz podręczników „Mikrobiologia dla farmaceutów” i „Biologia bakterii”.

Profesor Krystyna Kotełko wypromowała 8 doktorów, opiekowała się 6 habilitantami, czworo Jej uczniów uzyskało tytuł profesora. Recenzowała 45 prac doktorskich, 27 rozpraw habilitacyjnych i 23 wnioski o nadanie tytułu profesora. Jako wieloletni członek Centralnej Komisji ds. Kadr Naukowych opracowała kilkadziesiąt superrecenzji habilitacji i wniosków profesorskich.

Prof. dr hab. Krystyna Kotełko była bardzo dobrym organizatorem badań naukowych. Jej wielką zasługą dla rozwoju mikrobiologii w Polsce było przygotowanie i kierowanie dwoma ogólnopolskimi programami badawczymi MR 11.17 i CPBP 04.02, w których uczestniczyły placówki naukowe z większości uczelni wyższych i instytutów badawczych w kraju. Te, trwające przez dziesięć lat, wspólne prace zintegrowały środowisko mikrobiologów, pozwoliły zintensyfikować badania, skoncentrować uwagę zespołów na tematach istotnych dla społeczeństwa - zagrożeniu zakażeniami warunkowo-chorobotwórczymi patogenami, diagnostyce mikrobiologicznej, praktycznym wykorzystaniu drobnoustrojów w przemyśle i ich znaczeniu w środowisku naturalnym. Miarą uznania zasług dla środowiska mikrobiologicznego w Polsce było powołanie Jej do zespołów redakcyjnych czołowych polskich czasopism mikrobiologicznych oraz kilku rad naukowych instytutów badawczych m.in. Instytutu Immunologii i Terapii Doświadczalnej PAN we Wrocławiu i Centrum Mikrobiologii i Wirusologii PAN w Łodzi. Była też członkiem Komitetu Mikrobiologii PAN i Przewodniczącą Komisji Immunochemii przy Komitecie Immunologii PAN. Wybrano Ją na członka honorowego Polskiego Towarzystwa Mikrobiologów. Została też wybrana do International Endotoxin Society. Uniwersytet Łódzki w dowód uznania osiągnięć, dorobku oraz pozycji w nauce uroczyście odnowił w 2001 r. prof. K. Kotełko dyplom doktorski, w 50. rocznicę jego otrzymania.

Prof. dr hab. Krystyna Kotełko była wzorem profesora uniwersyteckiego, wspaniale łącząc pracę badawczą z dydaktyką. Była wspaniałym pedagogiem, erudytą, znakomicie potrafiącym zainteresować słuchaczy nawet najtrudniejszymi tematami. Wykładała lekko, barwnie, piękną polszczyzną, w prowadzeniu wykładów znajdując wielką satysfakcję oraz możliwość przekazywania nie tylko swojej wiedzy i pasji, ale także własnych przemyśleń i doświadczeń osobistych. Przywiązywała wielką wagę do formy i stylu wygłaszanego wykładu, a także pisanego artykułu naukowego. Była niedoścignionym wzorem w tym względzie dla studentów i młodych pracowników naukowych. Wykształciła ponad stu magistrów mikrobiologii. Jako wybitnemu pedagogowi powierzono Jej w latach 1969-1972 funkcję Prorektora UŁ ds. Dydaktyki, a w latach 1969-1977 przewodnictwo Ministerialnego Zespołu Dydaktyczno-Wychowawczego Biologii, w którym wspólnie z biologami z innych uczelni opracowała, wprowadzony później w życie jednolity program kształcenia biologów na wyższych uczelniach w Polsce.

Profesor Krystyna Kotełko była humanistką. Znała bardzo dobrze historię, znała i ceniła literaturę, kochała sztukę zwłaszcza muzykę poważną, znała bardzo dobrze języki obce, czytając w oryginale literaturę francuską i niemiecką. Bardzo dbała o piękno i bogactwo naszego języka ojczystego, również naukowego w mikrobiologii, utrwalała na wykładach, w rozprawach i artykułach naukowych terminologię polską, proponując nowe terminy i ich znaczenie. Patriotyzm, przywiązanie do wolności i niezależności, zasady tolerancji i poszanowania poglądów osób drugich - to wartości, którymi się kierowała w swoim życiu, zyskując uznanie, szacunek oraz poważanie. Była osobą bez reszty zaangażowaną w pracę naukową i kształcenie studentów, charakteryzowała ją wielką pracowitość, również po przejściu na emeryturę, dopiero w ostatnich latach zły stan zdrowia nie pozwolił jej już przychodzić do Instytutu, wykazywała jednak dalej szczere zainteresowanie problemami mikrobiologii.

Profesor Krystyna Kotełko była odznaczona m.in. Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżami - Kawalerskim i Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Medalem Komisji Edukacji Narodowej, a także wyróżniona wielokrotnie nagrodami Rektora UŁ, Ministra i Sekretarza Naukowego PAN oraz w 1984 r. Nagrodą Miasta Łodzi.

Prof. dr hab. Krystyna Kotełko zmarła 14 listopada 2003 r., została pochowana 20 listopada 2003 r. w Alei Zasłużonych na Cmentarzu Na Dołach w Łodzi. Pożegnaliśmy ją z żalem i smutkiem, pełni uznania dla jej postawy życiowej, pracowitości, roztropności oraz osiągnięć i doświadczenia, wdzięczni za wszystko co zrobiła dla środowiska mikrobiologów w Polsce.

Pozostanie w naszej wdzięcznej pamięci na zawsze.

Antoni Różalski, Zygmunt Sidorczyk